

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕВАЛЬВАЦІЇ ГРИВНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Батракова Т.І., Синсокий А.О.

Запорізький національний університет

У роботі розглянуті та проаналізовані основні причини виникнення девальвації національної грошової одиниці України. Визначені негативні чинники, які впливають на виникнення цього явища. Оцінена сучасна політика влади щодо стабілізації курсу. Досліджені наслідки, які мають місце в результаті зниження курсу валюти. Знайдені шляхи та методи подолання цієї проблеми задля стабілізації гривні.

Ключові слова: девальвація, валютний курс, грошовий обіг, НБУ, інфляція, державна економічна політика.

Постановка проблеми та її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. Збільшення грошових коштів, які перебувають в обігу, стає причиною зниження курсу національної валюти у відношенні до іноземних. Така ситуація називається девальвацією національної грошової одиниці. З одного боку таке явище може стимулювати експорт і відігравати позитивну роль у процесі розвитку економіки. Але дуже часто девальвація відіграє лише негативну роль [1].

Сьогодні дуже важливим є визначення причин виникнення девальвації, її аналіз та пошук шляхів боротьби з нею. Правильний підхід до вирішення цієї проблеми сприятиме уникненню негативних наслідків для економіки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Багато хто з вчених вже торкався цієї проблеми. Аспекти різного характеру щодо даної проблематики були вивчені та викладені досить ґрунтовно. З приводу вирішення зазначеної проблеми існують дослідження, виконані рядом авторів. Перш за все таких, як О. І. Береславська [2], О. В. Дзюблюка, Т. В. Запаранюк [3], В. І. Міщенко [4], та інші. Усі вивчені матеріали послужили теоретичною і методологічною основою для написання статті, предметом якої є визначення причин виникнення девальвації та аналіз шляхів подолання цього явища.

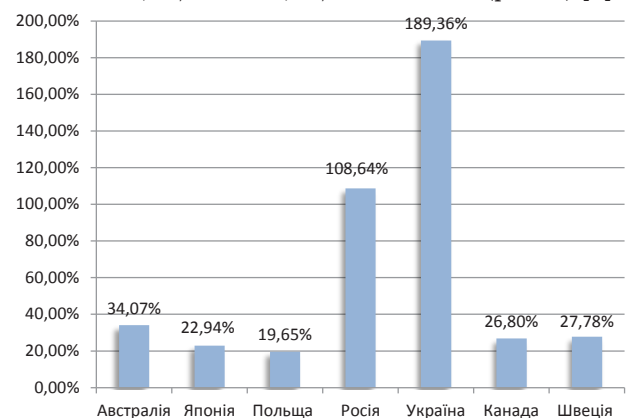
Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є порівняння внутрішніх та зовнішніх факторів виникнення девальвації гривні, співставлення цих чинників із подібними аспектами, які мали місце в іноземних державах, а також аналіз заходів спрямованих на боротьбу зі зниженням курсу національної валюти у відношенні до іноземних грошових одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Девальвація за своєю економічною суттю дуже схожа на інфляцію, тому що обидва явища призводять до зниження купівельної спроможності грошових ресурсів. Таким чином, обидва процеси можуть негативно впливати на економічну ситуацію країни та на благополуччя домогосподарств. Звичайно, девальвацію можна розглядати з різних боків. Національний банк, встановлюючи плаваючий курс, лише за рахунок інтервенцій може його змінювати. За плаваючого валютного курсу національна валюта змінює свою вартість автоматично. В цій ситуації

виникає постійне коливання, що є природним явищем. Таким чином, постійні зміни валютного курсу – це звичайний момент в розвитку економіки держави. Негативними зміни валютного курсу стають лише тоді, коли відсоток девальвації перевищує допустимі межі. Так, наприклад, у 1998 році у Росії відбулось знецінення рубля на 38%, що супроводжувалося економічною кризою та спричинило подальший технічний дефолт [5].

Девальвація гривні у 2014 році склала більше 100%, причиною чому стало багато факторів. Таке різке зменшення курсу національної валюти стало найбільшим в історії України та підняло вартість одного долара до 23,6 гривні у листопаді 2015 року [6]. Деякі експерти вважають, що таке явище було спричинено політичною кризою, яка досить не вирішена в Україні. Однак стверджувати це неможливо, тому що водночас із гривнею девальвували й інші іноземні валюти.

Після того, як Федеральна резервна система (ФРС) США оголосила про згортання програми кількісного пом'якшення, виникла девальваційна хвиля. Після цього емісія долара скоротилась на 12 млрд до кінця 2014 року. Виникнення відносного дефіциту в світі викликало підвищення ставок зовнішніх запозичень для розвинених країн, а також падіння фондових ринків і девальвацію національних грошових одиниць. Наприклад, у порівнянні із початком 2013 року девальвація у листопаді 2015 року австралійського долара склала 34,07%, а шведської крони – 27,78%. Однак «лідерами» за цими показниками є Україна та Росія, девальвація національних валют яких на листопад 2015 року у порівнянні із січнем 2013 року склала 189,36% та 108,64% відповідно (рис. 1) [7].

Рис. 1. Відсоток девальвації валют деяких країн на листопад 2015 року у порівнянні із січнем 2013 р.

Джерело: складено автором із використанням [7]

Причиною такого різкого знецінення гривні, як вже було зазначено, стало декілька факторів. Розглянемо та проаналізуємо основні з них.

Перш за все треба відмітити, що найголовнішими інструментом впливу на курс гривні є запаси золото-валютних резервів (ЗВР). Коли відбувається тиск на курс, НБУ має право знімати його та продавати іноземну валюту. Золото-валютні запаси України на 2015 рік майже в два рази скоротилися у порівнянні із показниками 2013 року (рис. 2) [6]. Але в НБУ вважають, що головною причиною валютної кризи став не вищезазначений чинник, а невдала політика, яку проводила попередня влада. Було зазначено, що курс національної валюти знаходився під штучним утриманням декілька років. Експерти вважають, що це і стало причиною значної девальвації, тому що відбулось виникнення значної кількості дисбалансів в економіці.

Після захвату влади у 2014 році політики почали звинувачувати у неправильному проведенні монетарній політики своїх попередників. Вони відмітили, що витoki фінансово-банківської кризи лежать у минулих умовах та правилах регулювання. Голова правління ОТП Банку заявив, що обвал гривні після подій початку 2014 року був неминучим. Тримати курс за рахунок ЗВР за таких умов було неправильним. Експерт зазначив, що девальвація мала би ще більший масштаб через деякий час, коли ЗВР закінчились.

Інша причина витікає із економічної кризи країни, тому що девальвація – це лише частина з усіх економічних проблем. Треба розуміти, що нереально зменшити девальвацію без вирішення глобальних економічних, політичних та фінансових проблем.

Саме криза усіх сфер життєдіяльності і стає причиною зменшення курсу національної валюти. У результаті втечі зарубіжного капіталу починається падіння виручки експортерів, що позбавляє країну іноземної валюти. У результаті чого виникає дефіцит. Багато хто з жителів України помилково вважає, що НБУ має можливість самостійно тримати на стабільному рівні курс національної валюти. НБУ – це лише частина системи і його діяльність не може бути оцінена у відриві від загальної економічної та політичної ситуації.

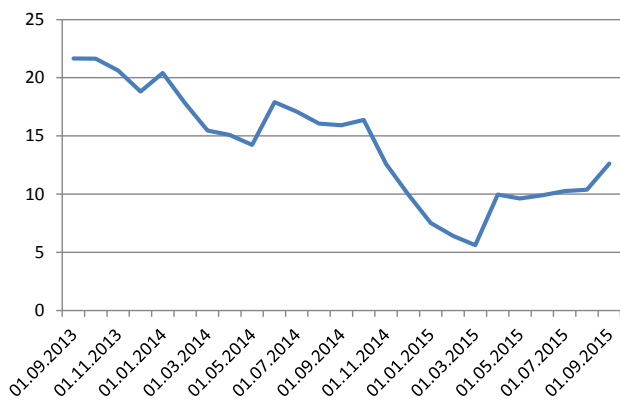

Рис. 2. Динаміка ЗВР України з вересня 2013 року по теперішній час (у млрд доларів США)

Джерело: складено автором із використанням [6]

Майже увесь 2014 рік Україна прожила в умовах війни, яка значною мірою вплинула на

економічну ситуацію країни. НБУ не мав можливості впливати на курс гривні, яка стрімко почала втрачати свою купівельну спроможність. У той же час відбувався дисбаланс зовнішнього сектору: іноземної валюти з країни уходило більше, ніж приходило.

Комерційні банки є важливими учасниками валютного ринку. Діяльність цих установ прямою мірою впливає на курс національної валюти. Коли відбуваються курсові потрясіння, комерційні банки починають спекулювати та розгойдувати гривню. Спекуляція відбувається наступним чином. Комерційні банки беруть у НБУ гривню в борг, наприклад, під 18% річних. У перерахунку це становить 1,5% у місяць. Потім на отримані кошти покупається валюта, що стає причиною підвищення курсу. Якщо за місяць курс виростає більш ніж на 1,5%, то банк заробляє, продавши валюту по більшому курсу та повернувши гривню НБУ. Однак постійне здійснення подібних операцій може перетворити валютний ринок у поле гри.

Розуміючи подібні можливості комерційних банків згодом була обмежена можливість їхнього впливу на курс. Тому всю провину у обвалі гривні покладати на комерційні установи неправильно.

Багато провини у девальвації гривні слід покласти на деякі помилки, які були зроблені Національним банком. Перш за все НБУ не вів інформаційної політики, яка відіграє важливу роль. ЗМІ постійно піднімали паніку щодо курсу гривні. НБУ замість того, щоб заспокоїти усіх, не міг визначитись із своєю позицією. Можна було побачити, як він спочатку віддавав розпорядження комерційним банкам щодо закріплення курсу, а потім заявляв про те, що треба відпускати гривню у «вільне плавання». Така невизначеність і спричинила подальший обвал гривні.

Останньою причиною девальвації стала паніка населення, коли після падіння гривні можна було побачити багату кількість осіб біля пунктів обміну валюти. Населення своїм надмірним попитом на іноземну валюту зробило свій внесок у зменшення курсу гривні у відношенні до долара.

Всі вищезазначені причини більшою або меншою мірою вплинули на різку девальвацію національної грошової одиниці. Після того як курс гривні у відношенні до долара на початку 2014 року переважив відмітку 10 гривень, НБУ прийняв постанову № 49 «Про заходи щодо діяльності банків і проведення валютних операцій» (рис. 3) [6].

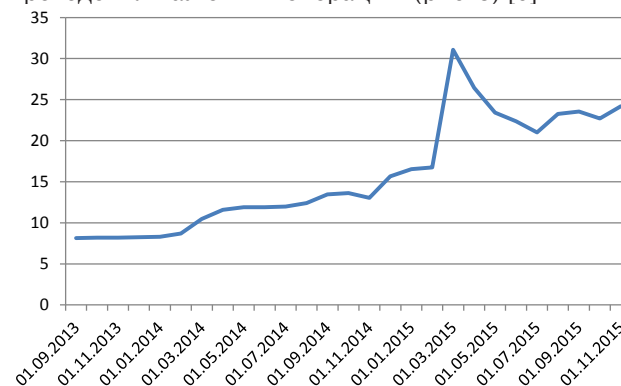

Рис. 3. Динаміка курсу гривні у відношенні до одного долара починаючи з вересня 2013 року і по теперішній час

Джерело: складено автором із використанням [6]

У Постанові було зазначено розширення можливостей з підтримки ліквідності банків, встановлення нульової ставки резервування за короткостроковими зовнішніми кредитами, впровадження обмежень на виконання доручень банківських клієнтів у рамках залишків коштів на їхніх поточних рахунках, а також тимчасові обмеження на купівлю іноземної валюти [8].

Позитивний стабілізуючий вплив на валютний ринок вищезазначеної Постанови було вичерпано протягом тижня, і вже в останній тиждень лютого 2014 року долар на міжбанку почав ставити нові «рекорди».

З вищенаведеного графіку можна побачити, що політика на стабілізацію валютного курсу в Україні вкрай невдала. Курс продовжує зростати чималими темпами, а прогнози експертів на 2016 рік залишаються невтішними.

Якщо взяти до уваги те, що різкий обвал гривні у деякій мірі носив спекулятивний характер, можливість збільшення пропозиції іноземної валюти на валютному ринку в Україні обмежується багатьма факторами, зокрема через критичне скорочення валютних резервів НБУ та зниження обсягів надходження валюти від експортних операцій та інвестицій, а також через політичну нестабільність. Основними напрямками та заходами, які можуть стабілізувати валютний ринок, є посилення валютного контролю, а також підвищення попиту на гривню [9].

Задля досягнення стабільності економіки та валютного курсу треба постійно проводити заходи та реформи. В нашій країні ми вже багато років не спостерігаємо раціональних рішень з боку влади. Шляхами, які могли би подолати економічну кризу та стабілізувати валютний курс є:

- встановлення граничних розмірів маржі щодо операцій, які мають місце на валютному ринку;
- підвищення контролю за імпортними послугами;
- посилені перевірки щодо виконання резидентами зобов'язань своєчасних розрахунків в іноземній валюті за експортними контрактами;
- посилені перевірки щодо виконання нерезидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою.

Заходами монетарної політики щодо вирішення проблеми нестабільності валютного курсу може стати підвищення норми резервування для комерційних банків, а також збільшення облікової ставки та зменшення темпу зростання грошової маси.

Ще одним шляхом подолання зазначеної проблеми повинно стати політичне врегулювання конфлікту, що має місце на сході України. Активізація військових дій відмічалась на підвищенні курсу, тому цей аспект є одним із найголовніших у питанні стабілізації національної грошової одиниці України.

Разом з тим девальвація в деяких випадках може відігравати і позитивну роль, тому що вона дозволяє скоротити імпорт та вирівняти платіжний баланс, збільшити доходність бюджету завдяки збільшенню бази оподаткування через те, що відбудеться зростання гривневої валютної виручки. Також грамотний підхід до розвитку економіки в умовах девальвації сприяє запобіганню майбутнього нагромадження девальваційного потенціалу.

Але невдала політика під час девальвації національної валюти ніяк не означає позитивний вплив знецінення грошової одиниці. Це буде означати лише прискорення інфляції та зростання процентних ставок, що заважає нарощувати кредитування економіки. Також буде розвиватися проблематика капіталізації банківської системи. Разом з тим виникне падіння реальних доходів, знизиться рівень життя населення. Зросте навантаження на державний бюджет через велику кількість зовнішніх та внутрішніх валютних боргів. У результаті чого почне зростати рівень доларизації економіки [4].

Влада, яка допустила різке падіння національної валюти, зобов'язана усіма можливими методами сприяти відновленню стабілізації як валютного курсу, так і всієї економіки. Уряд, який не знає яку політику треба проводити в умовах девальвації, повинен негайно подавати у відставку. В іншому випадку економіка держави стає приреченою на неминучий крах, дефіцит та дефолт.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Передумовою девальвації української національної валюти стали негативні економічні, фінансові та політичні тенденції, а також згорання торгово-економічної діяльності та зміна політичного напрямку ФРС. Стабілізації курсів можна досягти лише завдяки відновленню реального сектору економіки. На сучасному етапі НБУ повинен згладжувати надмірне коливання валютного курсу для швидкого вирішення цієї проблеми. Але політичні заходи НБУ повинні бути підтримані владою України, комерційними банками та населенням. Саме так можна прискорити досягнення позитивного результату.

Список літератури:

1. Гроші і кредит: підручник / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. – К.: Знання, 2010. – 615 с.
2. Береславська О. І. Стабільність гривні: об'єктивна реальність чи вимушена необхідність? / О. І. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 3. – С. 6.
3. Дзюблюка О. В. Грошово-кредитна політика як ключовий інструмент подолання фінансової кризи у розвинутих країнах / О. В. Дзюблюка, Т. В. Запаранюк // Банківська справа. – 2013. – № 6. – С. 3–17.
4. Міщенко В. І. Шляхи подолання фінансової економічної кризи в країні / В. І. Міщенко // Вісник НБУ. – № 2. – 2009. – С. 3–7.
5. Платежний баланс Российской Федерации за 1998 год (аналитическое представление): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/>.
6. Минфин – все о финансах: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/>.
7. Organization for economic co-operation and development: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stats.oecd.org/>.

8. Постанова НБУ № 49 «Про заходи щодо діяльності банків і проведення валютних операцій»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>.
9. Белінська Я. В. Девальвація гривні в Україні: умови, чинники і заходи подолання / Я. В. Белінська, Н. С. Глоба // Науковий вісник [Буковинського державного фінансово-економічного університету]. – 2014. – Вип. 26. – С. 152-163.

Батракова Т.И., Синеокий А.О.

Запорожский национальный университет

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ДЕВАЛЬВАЦИИ ГРИВНЫ И ПУТИ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Аннотация

В работе рассмотрены и проанализированы основные причины возникновения девальвации национальной денежной единицы Украины. Определены негативные факторы, которые влияют на возникновение этого явления. Оценена сегодняшняя политика правительства, направленная на стабилизацию курса. Исследованы последствия, которые имеют место в результате снижения курса национальной валюты. Найдены пути и методы преодоления этой проблемы для стабилизации гривны.

Ключевые слова: девальвация, валютный курс, денежный оборот, НБУ, инфляция, государственная экономическая политика.

Batrakova T.I., Sineoky A.O.

Zaporizhzhya National University

DEVALUATION OCCURRENCE CAUSES OF THE HRYVNA AND WAYS TO OVERCOME IT

Summary

This article contains the review and analysis of the main reasons of the appearance of devaluation of the national currency in Ukraine, identified negative factors which influence on the appearance of this effect, investigated the consequences which take place in the result of depreciation of currency, and found the ways and methods of the overcoming of this problem for stabilization of the hryvna.

Keywords: devaluation, exchange rate, National bank of Ukraine, inflation, government economy policy.